

ТЕОДОР ДРАЙЗЕР ОЛИВ БРАНД

Превод от английски: Вера Стоименова, 1984

chitanka.info

Спомня ли си за нея, пред погледа ми се, възправя планинската верига Уосач, виждам в подножието ѝ Солт Лейк Сити, мормонския храм, Голямото солено езеро. Неволно си представям университета на Юта — високо в планината, откъдето се открива изглед към града: там баща ѝ бил професор по математика. През свободното си време той се занимавал с финансови сделки и бил почетен член на енорийския съвет при една от големите баптистки църкви в града. Представям си къщата на Бригам Йънг^[1], която според мълвата той построил за най-обичаната измежду двадесет и двете си съпруги. Мислено виждам дългите, тихи улици на богатия квартал, където се намирал и домът на родителите ѝ, така внушителен и типичен за Средния запад. Баща ѝ заемал видно обществено положение и тя отрано разбрала, че това се дължи на принадлежността му към университетските и банкерските кръгове. Представям си издълженото, мрачно и брадато лице на баща ѝ, когото — призна ми веднъж тя — така и не могла да разбере: толкова сериозен и непроницаем бил винаги. Представям си и майка ѝ: тя я описваше като неспокойна жена, вечно измъчвана от мисълта за това кое е редно, кое е благопристойно и подобаващо, какво ще кажат хората и какво трябва да направи тя в този или онзи случай.

Олив ми разказа, че първо учила в близкото квартално училище, а после в университета, където преподавал баща ѝ. Едновременно с това посещавала богослуженията и неделното училище към църквата, на която той бил виден и уважаван енориаш. Но мислите, които я вълнували по онова време, сякаш не съответствували на вероизповеданието и изявленията на родителите ѝ. Дотогава тя вече се била сприятелила с разни момчета и момичета с друго вероизповедание или пък атеисти — хора с по-особени и дори бунтарски възгледи, с които тя обменяла мнение за всичко, което виждала, и отчасти за това, което мислела, макар че и майка ѝ, и баща ѝ постоянно я предупреждавали за опасността от подобни познанства. Когато била на четиринадесет години, по време на религиозния екстаз, обхванал богомолците при истеричните възгласи на един поразително красив пътуващ проповедник, тя осъзнала собствената си греховност или нравствено несъвършенство. А когато почувствувала върху главата и раменете си тешителните ръце на споменатия проповедник, в нея настъпило превращение и тя била „спасена“. И действително, известно време след това, за радост на родителите си, четяла с въодушевление

Библията, в църквата и навсякъде заявявала на всеослушание за своя духовен прелом и въобще досаждала на добронамерените си приятели и съседи, като се мъчела да им отвори очите за чудовищността на духовното им падение и въпиещата им нужда от необикновеното спасение, което самата тя намерила. (Всичко това изглежда несъвместимо с по-нататъшната ѝ участ.)

Но трескавото ѝ увлечение по религията скоро отстъпило място на не по-малко трескаво любопитство към живота, завладяло и сърцето, и ума ѝ. Тя искала да знае. Искала да се движи сред хора, различаващи се от родителите и онези, които те одобрявали всецяло; искала да мисли и да говори за неща, които те разпалено порицавали. И да чете, книги не по техен вкус — някои със съмнителни художествени качества, като например порнографските романчета за нощните похождения на Бригам Йънг и пророка Джоузеф Смит. (Но ето че майка ѝ намерила споменатите две книги и, след като ѝ се накарала и я заплашила с наказание, върнала книгите на родителите на момичето, от което Олив ги взела.) Всъщност, докато не навършила осемнадесет години, та и по-късно, майка ѝ смятала за необходимо винаги да знае къде е дъщеря ѝ и какво прави в момента. Но не за да я тормози, а от искрена обич. Ала тъй като Олив била и находчива, и хитра, често успявала да приспи майчината си бдителност.

Но аз избързвам. С Олив се запознах чрез един педантичен адвокат, хилав и жлъчен Касий на стария Гринич Вилидж. Той беше поканил Олив и някои нейни приятели на вечеря в „Черната котка“ още по времето, когато това заведение процъфтяваше. Тогава тя беше съпруга на много богат търговец на дървен материал в западните щати, който ѝ бе разрешил да посети Ню Йорк. Олив гостуваше на някакъв празноглав редактор и на жена му, приятели на адвоката; всички те се гордееха, че са съпричастни на артистичния Гринич Вилидж с неговите интереси и вкусове. Както долових по време на вечерята, всички смятаха Олив за истинска находка. Тя беше богата, умна и, което бе още по-важно, млада, жизнерадостна и красива; гъстата смолисточерна коса, разделена по испански на път в средата, обграждаше ниското чело с цвят на слонова кост, а блестящите бадемове очи гледаха топло и открито. Стройната шия и ръцете, и те с цвят на слонова кост, бяха приятно закръглени и както я гледах, облечена в испански стил: рокля, шал, обици и гребенче в косите,

развеселено се запитах, дали този облик не е твърде кастилски за една дама от Спокан.

Сред гостите имаше и един висок къдрокос поет, чието име бе доста нашумяло по онова време и, както забелязах, Олив не откъсваше поглед от него. Поласкан, той вдигаше тостове в нейна чест и я обсипваше с най-банални, сладникави комплименти. Присъстваше и един известен писател, редактор на анархистки вестник; пленен от хубостта на новодошлата, той хулеше гръмогласно богатството и привилегиите, като същевременно и той обсипваше Олив с пиянски комплименти. По-късно го срещях на десетина нейни приема, където не преставаше да я ласкае. Присъствувах и... но чакайте... Достатъчно е само да спомена, че на масата плътно един до друг седяха поне двадесетина мъже на средна възраст, както и младежи и жени с различни професии и обществено положение, и всички те изглежда възприемаха Олив като образец на индивидуален стил. А и тя, според мен, беше най-интересната и най-привлекателната от всички присъстващи жени.

Какво безгрижно веселие цареше в онези предвоенни дни! Колко уиски се лееше! А Касий, както забелязах, не беше свидлив домакин. Към полунощ покани всички ни в апартамента си в стария „Гроувнър“, където пак имаше алкохол, цигари, музика, разговори. Свистяха шеговити престрелки, разчопляше се „кое“ и „как“, „защо“ и „какво“.

Но това, което наистина привлече вниманието ми и ме накара да проявя повече любопитство към тази млада особа, бе разпалената и унизителна ревност на жената, с която бях отишъл на вечерята. Тази ревност, между другото, съвсем не беше свързана с мен. Тя беше увлечена по друг, който в момента отсъствуваше от града, но иначе предявяваше претенции към нейните нераздвоени чувства. Но каква тирада изслушах на връщане! Какви подробности научих за живота на Олив! Всъщност коя била тя? Едно недодялано провинциално нищожество и толкова. Жена на търговец на дървен материал в Далечния Запад, който, разбира се, имал пари, но иначе бил прост като фасул! И още повече, защо жена му била тук, в Ню Йорк, а той се блъскал да работи някъде си там, на Запад? Е, добре, тя можела да каже защо! Защото Олив Бранд била една безсърдечна авантюристка и мошеничка, дете живее, ако трябвало да го каже, с парите на мъжа, когото презира и от когото се срамува! Била направо паразит,

никаквица, която се прави на интелигентна и артистична. Преструвала се, че разбира от изкуство! Господи! И си давала вид на изтънчена! Не си знаела парите! Апартамент на Ривърсайд Драйв! Кола! Натруфена, окичена с бижута и скъпи кожи, с един куп любовници, а на всичко отгоре се осмелявала да дойде в Гринич Вилидж и да философствува за правата на бедните и теориите на Маркс и Кропоткин; дори се правела, че я интересуват социализмът и радикализмът! Пфу! Всички уважаващи себе си радикали трябвало да се пазят от подобни въжеиграчки и лицемерки! (Не прекалявам ли с метафорите и сравненията? Какво да правя, така се изразяваше и моята позната.)

Това наистина е интересно, помислих си аз. Във всеки случай, трябваше да има нещо у една жена, за да може да предизвика такъв смут, такова настроение у друга, също така способна като нея. И при това Олив беше много хубава. Питях се къде точно живее. Не беше проявила особен интерес към мен.

Мина време, но не чух нищо повече за тази нащумяла предполагаема авантюристка. И тогава за нея ми припомни един много по-различен човек, действително способен редактор и писател, който обичаше да обикаля из Ню Йорк и се интересуваше от най-различни неща. Запознал се някъде с Олив Бранд. Имала чудесно жилище на Ривърсайд Драйв. Често устройвали приеми, на които се събирали интересни хора. Идвали, ако не се лъжел, някои радикали, като например членове на ОИРС^[2], на които тя, изглежда, доста се нравела. Но какво от това? Тя била човек с широки възгледи. Освен това там идвали мъже и жени от целия град, които в никакъв случай не можели да бъдат причислени към радикалите. Събирала всякакъв род хора — редактори, художници, търсачи на приключения, безделници. Сигурно съм щял да се забавлявам на нейните приеми и вечери. Защо не съм отидел някой път? Приех предложението малко равнодушно, защото по това време бях доста зает. Все пак тези противоречиви отзиви ме заинтригуваха и аз често си спомнях за нея. Изглежда, че беше обаятелна жена. Една глупава кокетка, или някое безлично същество, не би могла да привлече и да задържи край себе си толкова различни хора. Между впрочем моят събеседник каза, че била невероятно осведомена личност с широки възгледи, а библиотеката ѝ била изключителна. Изпитвах желание да я посетя.

И ето че веднъж телефонът ми извъня и един приятен женски глас ме поздрави. Да не би да ме е обезпокоила? Бих ли я извинил? Обажда се Олив Бранд. Спомням ли си? (Спомнях си.) Отдавна си мислела да ме покани на гости, но все нещо се случвало. Помолила други да ме доведат, но те не изпълнили желанието ѝ. Затова решила да се обади сама. Бих ли желал да я посетя за вечеря? Не? Защо трябвало да се правя на толкова недостъпен? Както и да е, тя ме разбирала. Но утре щяла да гледа чешкия театър в Ийст Сайд с една малка и наистина много интересна компания. Играели една забележителна народна драма на чешки език, с чешки актьори. Искал ли съм да я гледаме заедно? И тя поразказа нещичко от пиесата, колкото да събуди интереса ми. Съгласих се да отида. Но имаше и нещо друго. Заинтригува ме начинът, по който разказваше за пиесата и актьорите. Изпълнителите не били професионалисти. Някои от тях, които познавала, живеели и работели както всички обикновени членове на чешката колония. Самата пиеса била трагедия. Засягала проблемите на любовта, бедността и потисничеството. Докато слушах Олив, чувствавах, че това не са празни приказки. В думите ѝ се долавяше и човечност, и критични нотки.

В уречения час колата спря пред дома ми; пак беше натруфена с кожи и бижута. Помислих си, че това пристрастие към разкоша е странно за човек, живо заинтересуван от чешките селяни и тяхната трагична участ. Но докато говорехме и се опитвахме набързо да си съставим мнение един за друг, разбрах, че насреща си имам будна, чувствителна и начетена личност с широки възгледи, която все пак не бе видяла толкова много неща в живота, че да се пресити от него. Колко интересен ѝ бил Ню Йорк! Само ако съм знаел колко! И то след Спокан! След Солт Лейк Сити! След умствената и духовна пустота на еднообразния провинциален живот в Средния и Далечния Запад! Ах, самите улици тук, тълпите, кварталите, където живеели хора от различни националности, които, събрани заедно, говорят чужд език и опазват обичаите си в една чужда страна! Усетих още по-завладяваща обич към този велик град, защото тя успя за няколко минути да ми вдъхне от своето възхищение и макар че и аз като другите ѝ познати не (можех да не се поддам на обаятелната ѝ външност, сега бях покорен най-вече от оригиналността на живия ѝ ум.

Озовахме се пред голямото, невзрачно здание, подобно на работнически клуб, което бе в горната част на Ийст Сайд. Пред входа се тълпяха чужденци с отруден вид. Почувствах, че ние, и по-точно тя, със скъпите си кожи, се открояваше в този делничен свят. И все пак изглежда това не я притесняваше особено. Както разбрах по-късно, според нея красотата и дори разкошните дрехи не могат да бъдат неуместни и осъдителни, ако знаеш как да ги носиш. Всеки човек, поне в Америка — твърдеше тя, — можел да се стреми към това. Защо да не се представя навсякъде в най-добрия си вид, ако, разбира се, не се перчи възмутително с това, което притежава? Тя можела да се откаже от скъпите си дрехи, когато е необходимо (и скоро го направи), но животът наоколо бил така мрачен, че тя предпочитала да бъде колкото може по-добре облечена, без злост към когото и да е. (Несъмнено добър отговор за дамата, която искаше да смъкне пищното ѝ облекло и да ѝ надене власеница.)

До главния вход имаше бар и ресторантче, които изглежда бяха свързани с този клуб — своеобразна комбинация от билиардна зала, читалня, кафене, бирария и не знам какво още. Долу дори имаше кегелбан (какво да правиш, чужденци!), откъдето се дочуваше трополенето на кегли. Олив ме хвана за ръка и разтвори завесата на входа.

— Хайде, преди да се качим горе, да изпием по чашка кафе и да опитате чешкия кейк, който правят тук. Веднъж забелязах това заведение и влязох ей така. Много са вежливи.

Тя ме поведе към редицата зелени мраморни масички, наредени покрай стената. Обстановката бе съвсем необичайна. Тук-там с книга или вестник в ръка — посетители, които приличаха на работници, дребни чиновници и собственици на магазинчета. Докато ядяхме, Олив не преставаше да говори напевно за своеобразния колорит на Ню Йорк. И неволно се чудех как ли е живяла в Запада. После се качихме в залата. Пиесата наистина се оказа интересна, както ми бе обещала; напомняше „Силата на мрака“ от Толстой, поне композиционно. Тогава за пръв път разбрах, че Олив искрено се вълнува и безпокои от нещата, които аз например смятах за неизлечими язви на живота, докато тя не мислеше, че са безнадеждно неизцерими. Животът, макар и бавно, все пак вървеше напред, или поне така би трябвало. Изглежда, историческите книги ѝ бяха помогнали доста. В същото време, макар

че не одобряваше твърде решителните или, бих казал, нихилистични мерки в сериозната борба, която се водеше тогава между капиталистите и работническата класа в Америка, тя бе изцяло за подобряване условията на труда. Клетите работници от експлоататорските предприятия в Ийст Сайд! А работниците от шапкарските и копринарските фабрики в Данбъри и Патърсън! Колко окаяно било тяхното положение! Както научих сега, тя бе ходила и в двата града по време на стачките. Там били Бил Хейуд, Ема Гоулдман, Бен Ритман, Мойър, Петибоун — калените в дългогодишна борба видни работнически водачи, с които вече се познавала.

И все пак, как съм възприемал аз жестоката борба между капиталисти и работници? От книгите ми личало, че симпатизирам на бедните и угнетените. „Вярно е, че съчувствувам на бедните и угнетените — отговорих аз, — както в Америка, така и по целия свят.“ Но заблудата на Хейуд и Ема Гоулдман и някои други ръководители на работническото движение се състоеше, както сега заявих, в убеждението им, че щом човек е беден и угнетен, незабавно следва (благодарение на някаква тайнствена социална химия, която за мен си остава загадка), че той ще се промени, и то за една нощ, в съзнателен и самоуправляващ се обществен фактор, комуто се предоставят властта и правото да организира и да определя обществените задължения на всекиго и да разпределя жизнените блага.

Последва един от тези дълги и може би безполезни спорове, който продължи по време на късната вечеря в апартамента ѝ, и аз се прибрах едва в три след полунощ. Сега вече бях убеден, че съм попаднал на истинска личност в образа на жена с интригуваща външност и свеж ум. Нещо повече, почувствувах сърдечността и човеколюбието ѝ, които нямаше да ѝ позволят да остане равнодушна към страданията на хората. Това съчувствие я подтикваше да чете, да размишлява, да общува с всякакви личности, да търси, да обикаля и там, и тук, за да види и чуе нещата на място. Започнах да си мисля, че въпреки всичко, което бях чул за непостоянството и лекомислието на емоционалния ѝ живот (а може би благодарение на това), тя щеше да се прояви на интелектуалното поприще.

И вече заинтригуван от нея, скоро приех поканата ѝ за вечеря, където я заварих сред разнообразно и интересно общество. Там например беше Мойър, който заедно с Хейуд и Петибоун бе съден за

убийството на някой си Щойненберг, вицегубернатор на Колорадо, по време на голямата Колорадска стачка на миньорите преди няколко години; присъствуваха още двама художници и един музикант, които добре познавах, редакторът на един либерален политически седмичник, редакторът на някакъв социалистически седмичник от типа на „Дейли Уъркър“, поетът, който я обсипваше с комплименти в „Черната котка“, удивителният Бен Рийтман, някогашно увлечение на Ема Гоулдман, и един журналист (моля да го запомните), който разполагаше със средства и доста свободно време — той завеждаше рубриката „Градска хроника“ в неделното приложение на един от известните нюйоркски вестници. За колорит и украса на обществото бяха поканени и пет-шест млади дами, омъжени и неомъжени, всичките привлекателни; те притежаваха онази малко показна и все пак реална интелигентност и подхождаха с нюх към всички достойни за внимание философски, художествени и социални проблеми. Впрочем сега ние се бяхме събрали просто да хапнем и да пийнем — да се повеселим.

Наред с всичко друго, свързано с Олив Бранд, направи ми впечатление и стилът, „настроението“ на обстановката в апартамента ѝ. „Пищна“ е най-точната дума в случая. Очевидно търговецът на дървен материал си беше развързал кесията и бе разрешил на съпругата си да купи всичко, каквото желае. Преобладаваха старинни мебели, наредени върху красиви килими. Имаше гоблени, модернистични скулптури и няколко интересни, макар и прекалено ярки платна на неоимпресионисти; кой знае откъде ги бе намерила. Килими, завеси, полилеи, картини, книги — всичко подсказваше преднамерената нехайност, толкова характерна за тези, които се стараят да направят впечатление с изяществото на заобикалящата ги обстановка. Книгите, доста на брой, бяха от най-различни области на познанието. Явно, че тази жена четеше много, и то сериозно. Отначало не бях сигурен дали всичко това отразява нейния собствен вкус и интереси или се намесва и чуждо влияние. В продължение на една година непрестанно се убеждавах, че и в това отношение е напълно самостоятелна.

Олив се държеше към всички приятелски, внимателно и грижовно, а като слушах грубоватите и понякога твърде резки мнения на гостите ѝ, можах да разбера, че тя е олицетворение на търпимостта.

Дори на излишната търпимост. Създаваше се впечатление, че нейните възгледи са твърде неопределени и либерални. Но ставаше ясно, че в противовес на налудничавите социални рецепти тя беше за всестранно развитие. Било необходимо хората да учат и да учат! (Стига да можеха!) Както ѝ казах по-късно, трябвало е да избере изгряващото слънце за емблема и собственоръчен подпис. Тя се интересуваше твърде много и от изявените личности във всички сфери, което в известни случаи не ѝ позволяваше да бъде пристрастна; и все пак по отношение на някои наболели работнически проблеми тя бе така непримирима, както всички други революционери.

Тази вечер забелязах, че като жена Олив имаше голям успех и безспорно проявяваше склонност към непостоянство и разнообразие в интимния си живот, и то без да се притеснява от либералния си съпруг на Запад. Поради тази причина понякога, особено в началото, бях склонен да я укорявам. (Да знаеш всичко, значи да простиш всичко!) На тази вечеря присъствуваше и журналистът, който ми беше разказвал за тия гуляи. Той беше едър, енергичен и привлекателен мъж, когото подозирах в лична заинтересованост. И бях прав. Присъствуваше и поетът, който ѝ бе пял дитирамби в „Черната котка“. От пиянската му безочливост на тези събирания, както и от личните му признания по-късно, разбрах, че той вече се е ползвал от нейната благосклонност. Присъствуваше и лейбъристкият исполин. Да, и той също. „Каква ненаситница е тая жена!“ — размишлявах аз.

Все едно, харесвах я много. Имаше нещо в отношението ѝ към живота, във възторга ѝ от него, в чувството ѝ за красота, поезия и романтика, в живия ѝ интерес към хората на мисълта, особено ако се вълнуват от красотата. Проявяваше искрено съчувствие към онези, които са лишени от тази способност. Смятах я за възплъщение на новия или древния, не зная как да го нарека, стремеж на жената към свобода — съвременния ѝ ответ на вековечното мъжко непостоянство. По това време Олив Бранд изглежда не се интересуваше дали хората държат на целомъдрието или не. Тя беше за живота, за напрежението, за романтиката. А добродетелността или кодексът на съпружеския морал за нея очевидно бяха измислица — за някои необходима, за други — безполезна. За себе си несъмнено бе решила, че има право на онази дионисиева свобода, с която древните гърци са дарявали хетерите. Изглежда си мислеше, че би трябвало жените да бъдат също така

свободни в любовта, както и мъжете, но не налагаше своите възгледи и явно не мислеше, че трябва да се ограничават правата на мъжете. Доколкото разбирах от постъпките и думите ѝ, тя изглежда смяташе, че от свободната връзка между способни мъже и жени трябва да избликне не само радостно вдъхновение и духовно възвисяване, но и че тя ще допринесе за общото благо, ще бъде извор на нови, окрилени идеи, стимул за общественото развитие. Често се смеех, когато ги слушах да спорят двамата с тоя Гаргантюа — Бен Рийтман, как да се изгради по-хубав свят. (О, Рабле, къде бе ти тогаз?) Не само това, но тя сякаш не гледаше на плътската любов като на егоистично задоволяване. Дори я отъждествяваше с романтична игра, с щастие и мисъл. Защищаваше всичко, способно да даде размах на мисълта; за нея чувствата трябваше да бъдат като вихрушка, в която мъжете и жените ще са щастливи и в същото време ще творят, ще създават ценни идеи.

Що се отнася до благоприличието и стойността на този възглед, ето какво мога да кажа: ако мъжете и жените дълго намират щастие сред тая вихрушка, смятам, че това има някакво естествено оправдание. Очевидно пуританството поражда скука и досада и спомага единствено за размножението. И в името на какво? От друга страна, не всички мъже ще понесат непостоянството на жената, както и не всички жени — непостоянството на мъжа. Но и не всички ще се примирят с еднообразието, дори и порядъчни хора. И ако природата на някои ги подтиква към тази лудешка вихрушка, защо не ги оставим на мира?

Както и да е, Олив Бранд бе личност. Тя ме запозна (а и не само мен, разбира се) с интересни хора, идеи, събития и книги. Сега си спомням, че веднъж ме заведе на нелегално събрание, което ръководеше един от видните работнически водачи, организатор на голямата Лоренска стачка. То се провеждаше в един мизерен салон в Ийст Сайд с плътно закрити прозорци, тъй като имаше заповед за арестуването на този ръководител. Тълпата, препълнила задушния, вмирисан салон, ми разкри с каква страст се вкопчват понякога жадуващите за живот обезправени хора в тези, които им предлагат искрица надежда. Разбира се, този човек не бе предопределен за спасител. Впоследствие той претърпя поражение — заедно с други бе осъден на изгнание и не след дълго умря в чужбина. Той беше само

един темпераментен, може би неустановен и объркан човек, замислил се за язвите на живота — човек, който съвършено безкористно се бе посветил на жестоката борба за правата на трудещите се. Но това помещение! И тези бледи и уморени лица с жадни, трескави очи! А дребничките работнички и слугините, още деца, които го гледаха с обожание! На човек му се струваше, че наднича през прозорец към един непознат досега свят. Сякаш съзираш Христос да броди умислен сред печалните сенки на преизподнята.

Но не само това ми разкри Олив Бранд. Именно тя ми показва джамията в Ню Йорк, заведе ме на единственото сбирище на маздеистите в този град и на един нелегално организиран боксов мач със залагане. В разгара на душното, почти бедняшко за мен лято тя беше тази, която откри един стар, заседнал в тинята шлеп на брега на Норт Ривър близо до Деветдесет и шеста улица, на който някакъв лодкар бе отворил евтина гостилничка. Там приготвяваха само месо на скара, но затова пък човек можеше да седне на открито в някоя пролетна или лятна вечер и за разточителната сума от седемдесет и пет цента да пирува царски, докато гледа залеза, а сетне блещукащите звезди. Наоколо минаваха лодки. Водата приплискваше досами грубо сковани маси. Ехтеше веселият безобиден разговор на десетките хора от всички краища на града, които Олив бе склонила да дойдат тук! И сега ги виждам как се спускат към брега около седем часа вечерта и предвкушат удоволствието от бифтек с пържени картофи в полузатъналия шлеп. Наивната прелест на тези вечери, чувството, че те очаква някакво необикновено приключение — тъкмо това бе привлякло Олив и я бе накарало да ни доведе тук, за да се порадваме с нея на находката ѝ!

Но да се върнем назад. При всички тези срещи аз се стараех да покажа, че интересът ми към нея е само духовен. Въпреки това, независимо от тази сдържаност, в края на краищата разбрах, че и аз, както много други преди мен, бях избраник за любовно приключение. Естествено, отначало нищо не подсказваше намерението ѝ. Тя винаги се държеше приятелски с всички. Но когато виждаше, че идва някой, се усмихваше с най-подкупващата усмивка, а жестът, с който протягаше ръце, говореше по-красноречиво от думите ѝ: „Добре дошъл!“ И винаги имаше да сподели някаква особена новина с теб. След време забелязах, че започна да ме кани сам. Веднъж, за да чуя

нещо, което тя пееше или изпълняваше на инструмент, и то наистина добре. Или пък бе купила нова и рядка книга, за която не бях чувал. По този начин се запознах с книгата „Златният клон“ на Фрайзер. Също и с „Три есета върху теорията за сексуалността“ от Фройд. (По-късно в дома ѝ се запознах с американския последовател на този известен австрийски теоретик на главния движещ инстинкт в живота.)

Един ден, когато ѝ бях на гости, тя почти явно показва отношението си към мен. Имаше вино и ароматични цигари. С кокетство и грижовност Олив те настаняваше в някое кресло, после хвърляше до краката ти възглавнички за себе си, придърпваше масичка, на която да поднесе кафе, бонбони или плодове или да сложи някоя книга, или пък да ти покаже илюстрирани картички. И знаеше точно в каква грациозна поза да застане. Отначало бяхме заедно в кухнята, за да приготвим някои от чудесата на пиршеството, и аз бях в ролята на помощник-готвач и кухненски прислужник. А през това време, несъмнено за да се създаде по-голяма близост, тя започна да ми разказва историята на своя живот. Разказах част от нея. Описах баща ѝ с брадата и бакенбардите му. Тя твърдеше, че въобще никога не го е разбирала и че на осемнадесет години направо се е измъчвала от желанието да се опълчи срещу всички баналности и формалности, които той олицетворявал. И ето че един ден, както се ровела из книгите по рафтовете на градската библиотека в Солт Лейк Сити, разказваше ми тя сега, случайно срещнала млад адвокат, съвършено непознат за нея, който се оказал някакъв кариерист, дошъл неизвестно откъде в града. Бил чаровен хубавец. Помогнал ѝ да си избере книги, а след това ѝ препоръчал други, които бил чел. Казал ѝ къде е кантората му и успял да си уреди нова среща с нея на същото това място — най-подходящото. По-късно я канел у дома си.

И така, тази история я погълнала за повече от година. Сега преценяваше, че чувствата ѝ към него не са били особено дълбоки. Но шеговитото ѝ оправдание за това продължително увлечение бе, че всъщност трудността да го вижда, когато поиска, разпалвала интереса ѝ към него. И така, историята придобила вкуса на истинско любовно приключение. Разбира се, адвокатът бил вече женен. Но това, което допринесло за свършека на тази история, не било нито опасността, че ще ги разкрият, нито някакво спречкване, а просто отегчението — чувството, че въпреки всичко животът ѝ си остава ограничен и че това

любовно приключение не е особено значимо. След няколко месеца — заяви тя — взело да ѝ се струва, че нейният любим не е чак толкова интересен човек и че по-скоро тя е изпаднала в неизгодно положение. Той все още държал на жена си, която била богата, и когато дошло време, без особено вълнение се разделил с Олив.

Тогава на сцената се появил бъдещият съпруг, търговецът на дървен материал от Спокан в Аляска, за когото вече бях чул (но никога от Олив), че е груб материалист с безцеремонно държание. Според нея, макар и хубав и много богат, той бил от този тип хора, чиято мисъл се ограничава само в това, което може да се види с очи, да се пипне с ръце, да се пресметне в цифри или да се измери с метър. За него не съществувал душевен мир, освен ако с това се доказвало, че човек е обзет от налудничави идеи, от религиозни или политически химери. Неговият кумир били парите и всичко, което те означават — обширни земи, големи къщи, скъпи мебели, банкови сметки, директорски постове, общуване с хора, които също са натрупали състояние, или поне зачитане от тяхна страна на положението и богатството му.

В тази връзка искала да ми разкаже нещо за баща си. Ако си спомняте, тя по-рано бе заявила, че никога не го е разбирала. Ето че и сега, при уреждане на брака ѝ, съвсем не можела да проумее принципите му. Както винаги схващала от изявленията му, или поне тя така каза, че в живота едно е важно, и то е религията на човека, а под религия той нямал предвид християнството въобще, а сектата на баптистите, към която принадлежал. Именно сектата била важна: неговата църква и тази обществена и материална изгода, която тя му осигурявала със своето покровителство. Въпреки това, щом вероятният съпруг се появил на сцената, без да е дълбоко вярващ, а по-скоро неустойчиво и повърхностно свързан с методистите, той незабавно бил въведен в дома им, за да се запознае с дъщерята, защото, както бащата и майката прекрасно разбирали и дори заявявали, време ѝ било да се омъжи. А вярващ или не, важното било, че е богат. Той дошъл в Солт Лейк Сити, за да огледа и, ако е възможно, да закупи някакви пасища. И бащата, безкрайно развълнуван и загрижен за вида на дъщеря си, се обадил предварително в къщи, че ще доведе един интересен млад човек, бъдещ клиент на банката, та нека дъщеря му бъде така любезна да му обърне внимание — заради татко си, и нито дума за баптистката вяра

или поне за личните качества на господина. Важното било, че е богат. Банката вече била установила това.

Във всеки случай, при срещата новодошлият проявил изключително внимание към Олив. Той се заседял с дни в Солт Лейк. Нещо повече, проглушил ушите им със своето състояние, като привеждал точни цифрови данни. А щом си тръгнал, родителите ѝ продължили да обсъждат тази тема. Още повече, наскоро една нейна съученичка се омъжила сполучливо и започнала да я гледа отвисоко. И това изиграло роля, както и хвалебствията за кандидата, които непрестанно слушала в къщи. Поне щяла да разполага с много. От друга страна, всичко онова, което ѝ било внушавано досега, а именно, че трябва да си подсигури спокойно семейно огнище, преди да е станало твърде късно, я подтикнало да реши, че след историята с адвокатата ще е благоразумие да се снабди с брачно свидетелство. И тъй като той ѝ пишел, тя започнала да отговаря на писмата му. Дошъл отново. Олив решила, че веднъж омъжена, ще може да прави каквото си поиска. Тогава защо не? Освен това щяла да натрие носа на съученичката си. И така, когато той отново дошъл, тя дала съгласието си. После венчавка в църква, Олив с букет от лилии в ръце. След това пътуване до Хавай, а там пак някакви търговски дела, макар и на сватбено пътешествие, и най-сетне завръщане в Спокан.

Без съмнение никому досега не е било необходимо да се описва мисловното и духовно безплодие на дейния американски град, от тия, дето се нареждат, да речем, на деветнадесето място в страната по население и на седемнадесето в икономическо отношение или по други показатели. Но беше интересно да слушаш как Олив разказва за това. Клуб на дъщерите на американската революция (много влиятелна организация), Тагоров литературен кръжок, дружество „Нови идеи“, Американска федерация на женските клубове — поне седем организации за предпазване или за поощрение на едно или друго; прибавете и крайните религиозни възгледи в някои от най-почтените семейства. Редом с този, така да се каже, интелектуален живот съществувал и делови, и светски живот, в който участвали най-видните в града мъже, техните съпруги и дъщери. Те се интересували от борсата, извънградския клуб, търговския клуб, от Еди-кои си и колата им с мощност седемдесет коня, от Констанца Еди-коя си и нейния отбран кръг приятели. В салоните на най-интелигентните хора по

онова време още можели да се видят последните творби на Ф. Хопкинсън, Смит, Мари Корели и Томас Нелсън Пейдж. Понякога се устройвали старомодни живи картини.

Въпреки всичко това и независимо от факта, че тогава Олив била просто една хитра, чувствена, ловка и честолюбива млада жена, у нея имало и нещо, благодарение на което тя се променила, и то много скоро. Вече започнала да разбира, че парите не са всичко. Възможно е тъкмо тогава за нея да е настъпил моментът, когато човек открива себе си. Във всеки случай атмосферата допринесла за желанието ѝ да се вгълби в себе си, подсилила интереса ѝ към по-различни неща. Тя започнала да купува и да чете сериозни книги: исторически съчинения, романи, биографии. Вярно, че се изненадала приятно от библиотеката на съпруга си, който всъщност я бил купил цялата от друг, принуден да се раздели с нея. Ала книгите само засилвали чувството на неудовлетвореност. Избралите произведения на Скот, Дикенс, Брет Харт и Е. П. Роу! Естествено тя започнала да търси общество с по-активен духовен живот, хора с по-различни възгледи от тези, които я заобикаляли. Но все още си запазвала членската карта за извънградския клуб, за голф клуба, за яхтклуба, а съпругът ѝ явно искал жена му да се наложи във висшето общество на града, така както той се налагал в търговските кръгове. Непрекъснато я карал да кани гости, от които той ще извлече някаква облага. А честолюбието ѝ я възпирало. Призна, че гледала да се изплъзне от тези задължения. Започнали да се карат. Нещо по-лошо, тя се съюзила с една млада жена, на нейните години, която също изпитвала неудовлетвореност. Била съпруга на състоятелен агент на недвижими имоти и жадувала за развлечения, но не от общоприетия вид. Увеличала се по идеите на „левите“ и извънредно много се интересувала от самите тях.

На петнадесетина-двадесет мили от града, където живеела сега Олив, имало курорт — своего рода колонни на радикалите, където по това време се подвизавали много писатели и пропагандатори, които се интересували от безпощадната профсъюзна борба в Западните щати — шведи и норвежци, а и няколко известни американски и английски агитатори. Колонията се ползувала с лошо име сред местните жители, защото се носели слухове, че някои от тези, които живеели там по двойки, не били със законни бракове. Доказателство досега нямало, така че нямало и обществен скандал, но фактът, че са радикали,

заинтересовани от работническата кауза, бил достатъчен, за да се отнасят с подозрение към тях. Въпреки това новата приятелка на Олив симпатизирала на тази група. От нейна позната, съпруга на един от ръководителите на тази колония, тя научила много за идеите и целите на тези хора. Не искала ли Олив да се запознае с някои от тях? Там можели да се срещнат интересни, умни и известни личности. Не желала ли да отиде при тях? И така станало, че двете млади жени се престашили и накрая се озовали в колонията.

Атмосферата на това място я поразила. Там имало малко пари, но много идеи и ярки индивидуалности. Олив се запознала с един млад поет-радикал, с когото започнала да флиртува. Наричали го Джитеро и по-късно загинал при една работническа стачка; именно той я запознал с прогресивната литература: със Стриндберг, Ибсен, Маркс, Кропоткин, Хенри Джордж. След време двамата започнали да се срещат в дома ѝ и не след дълго хората вече намеквали на Х. Б. Бранд, съпруга ѝ, че не всичко в семейните му отношения е наред. Виждали жена му и мисис Рилтър във въпросната колония. В негово отсъствие някакъв радикал от колонията посещавал от време на време дома му.

Последвала бурна семейна сцена. Бранд искал да узнае истината, но му се поднасяли полуистини. Олив просто се интересувала от тези радикали, това било всичко. Те не изглеждали лоши хора и във всеки случай били много интелигентни. Какво толкова били сторили? Понеже Бранд бил видна и преуспяваща фигура в деветнадесетия по брой на населението град и член на Търговската камара, той имал да каже доста. Те били мръсна сган — подстрекатели, анархисти, социалисти! Трябвало да бъдат арестувани и затворени, да бъдат прогонени от страната! Той нямало да търпи такъв скот да идва в къщата му и отсега нататък тя трябвало да стои по-надалеч от колонията. Ако не можела или не искала да общува с най-почтените хора от нейния кръг, най-малкото нямала право да се свързва с онези, другите. Тя щяла да погуби себе си и него, което без съмнение било вярно.

За беда, тези познанства разширили кръгозора на Олив. Тя вече не се интересувала от своя съпруг и приятелите му и наистина харесвала тези хора, във всеки случай харесвала това, за което те се борели, а Бранд започнал да ѝ се струва ограничен, алчен, самонадеян и глупав. Той бил богат, но очевидно, за да се печелят пари, поне в

някои случаи, както разбирала, били необходими алчност и известна ограниченост, както и отхвърляне на всякакви интелектуални, романтични, да не говорим за революционни идеи. Тя започнала да мисли как да се избави от особеното положение, в което изпаднала сега. Но споменът за онези консервативни понятия, които още от детството ѝ били внушавани, я държал в благоговееен страх и още ѝ влияел, дори я плашел.

Въпреки това тя не можела и не искала да се подчини. Не желала да се откаже нито от мисис Рилтър, нито от радикалите. Започнали тайни срещи. Заловили една бележка. На Олив ѝ заповядали да напусне дома и когато се приготвила да си тръгне, наредили ѝ да остане — една проява на слабост, от която тя побързала да се възползува. Само че се опитала да защити радикалите, което разгневило съпруга ѝ дори повече от заловената бележка, защото сега той се страхувал, че Олив е заразена от техния вирус. Но тъй като вече разбрала, че я обича твърде много, за да я пусне — най-малкото лесно, — тя продължила да държи на своето и пак направила опит да си отиде. Изпаднал в изстъпление, той разкъсал дрехите ѝ и я заключил в една стая. После плакал, молил я да му прости и я отрупал с много повече неща, отколкото унищожил.

Но това било само началото. Започнал да ѝ досажда с въпроси за поведението и възгледите ѝ, за задълженията ѝ към него, за „обществото“ и мястото ѝ в това общество. Заплашил я с убийство. Веднъж ѝ нанесъл побой и когато се опитала да избяга, уверил я, че ако си тръгне, той ще я настигне и пак ще я бие или направо ще я претрепе. Нещо повече, заявил, че ще пише на родителите ѝ или ще отиде при тях да им разкаже всичко. Това и само това — твърдеше тя — я възпряло, защото колкото и да била бунтарски настроена, все още не се решавала да подрони престижа на родителите си и да наруши спокойствието им. Те не знаели нищо за променените ѝ възгледи, а били хора със закостенели разбирания. Това щяло да ги нарани, особено баща ѝ; страхувала се да не го ядоса. Междувременно съпругът ѝ, който се възползвал от нейната нерешителност, нападнал яростно радикалите чрез пресата и по-нататъшното съществуване на колонията станало невъзможно. Обитателите ѝ били прогонени. Ала Бранд изглежда не можел да схване, че има работа с развиващ се и променящ се организъм, и една сутрин Олив заявила на закуска, че

между тях всичко е свършено. Спокан не ѝ допада. Не обича съпруга си. Няма намерение да живее повече с него, все едно дали я бие или не. Къща, кола, пари, обществено положение, всичко захвърля. Тя ще си заmine и отсега нататък ще живее самостоятелно. Ще отиде в Ню Йорк и между другото ще постъпи в Колумбийския университет, за да разбере дали има литературен талант, ще пише разкази и пиеси. Тя просто не може да безделничи и да води светски живот. Нека си намери друга, която е способна на това. За нея всичко е свършено!

Отначало Бранд се разгневил, но после се уплашил и дори се ужасил. Останал в къщи да я разубеждава.

Тя била непреклонна. Последвал я в стаята ѝ, стоял мълчаливо зад нея и накрая възкликнал:

— Какво толкова съм направил, Олив? Не съм достатъчно добър с теб, а? Това ли е причината?

Гласът му прозвучал отчаяно и жално. Сякаш за пръв път през целия им съвместен живот го напуснали увереността и самохвалството, с които предизвиквал благоговееен страх у другите, дори и у нея. Тя искала да се отнесе приятелски с него, да му обясни всичко, но съзнавала, че няма смисъл. Той не бил способен да разбере нито нея, нито самия себе си. Всъщност и тя не можела да го разбере. Но сега чувствувала, че само ако се разделят, ще потуши напирещата омраза към него. Единственото, което казала, било, че ѝ е невъзможно да остане повече.

Тогава той започнал да я уговаря. Защо да го напуска завинаги? Ако иска да отиде в Ню Йорк, добре, ще я пусне, ще ѝ плати всички разноски и обучението в Колумбийския университет при условие, че когато свърши курсът (била му казала, че е двугодишен), склони да се върне и отново да заживее с него и в неговия кръг. Може би след всичко това ще заживеят в съгласие. Самият той може да се промени. Ще му позволи ли от време на време да я посещава в Ню Йорк, само да я види? Готов е да се закълне, че това ще са приятелски срещи и нищо повече. А, да, и още едно условие: докато плаща разноските ѝ, ще се съгласи ли тя да няма нищо общо с никой от тези радикали, особено с поета, и да не нарушава съпругеската вярност, докато не реши да го напусне завинаги? (Тук вмъквам някои факти, доизяснени по-късно от Олив и от други лица, които Бранд бе убеждавал да свидетелствуват против нея. Отначало тя ми разказваше малко по-

различно историята. Във всеки случай, не спомена за условията на съпруга си.)

И така, сега разбрах на каква цена са нюйоркският апартамент, колата, мебелите и произведенията на изкуството. Естествено, той е искал Олив да живее както подобава на съпругата на един Х. Б. Бранд. По-късно разбрах, че освен другите неща той ѝ предплатил наема за три години. Но независимо от факта, че отначало не знаех за тяхното споразумение, тези неща не ме вълнуваха. Не бях влюбен в Олив Бранд и неразрешимите проблеми, които възникват от несходство на характерите, не ме засягаха. Единственото разрешение виждах в раздялата на всяка цена. Не можех да възприема, че тя използва средствата му, за да се развлича с интересни преживявания и любовни истории. И все пак, кой бях аз, за да предписвам правила за отношенията между хората? Тя ме вълнуваше като личност, дори и до днес, десет години след нейната смърт, пак ме вълнува. Тогава имах чувството, а и още го имам, че може би сама не се познаваше или бе изгаряна от пламъци, които заличават границата между понятията „мое“ и „твое“. Понякога това е възможно. От друга страна, както предполагах, сумата, която ѝ предоставял, не изглеждала чак толкова значителна нито в нейните, нито в неговите очи. Та нали бил толкова богат! Спомням си, че я попитах дали, след като изминат трите години ще се върне при него, а тя ми отговори отрицателно, като добави, че може би и той вече няма такова желание — изказване, което ме поразил със своята пронизателност и хладнокръвие. Дори и такава, аз я харесвах. В нея имаше нещо толкова живо и изящно, и най-вече невъзможно бе да се предвидят мислите и действията ѝ.

Но все едно, от обяда с романтичния пролог не се получи нищо особено и около пет часа си тръгнах, за да не се срещнем с месеци. После, през един зимен следобед, телефонът ми иззвъня и се обади тя. Откога не сме се виждали? Е, добре, ако аз съм я забравил, тя не ме е забравила и не бих ли желал да се запозная с две много интересни жени, които е поканила на чай? Усъмних се в благоразумието на тази покана и отказах учтиво. Но друг път, пак по телефона, тя ми предложи да се присъединя към компания, която заминавала някъде. Не отидох поради някаква причина, сигурно съм имал друго задължение. Скоро след това Олив ме посети. Забелязах, че е много семпло облечена. Защо съм я отбягвал? Знаела, че за нея се приказва.

Това ли била причината? Съвсем не, уверих я аз. Дори не съм чул нищо, а и не ме интересуват клюки, но, виж, от самата нея винаги съм се интересувал. Радвам се много, че е дошла. Приятно ми е да я видя отново.

Тя веднага се впусна в откровения за себе си, сякаш бях изповедник. Животът ѝ бил поредица от глупави грешки, но все с добри намерения. Ако съм искал да вярвам, ако не — не, но тя винаги досега се стремяла да израсне, дори да е било несъзнателно. Поставяли ѝ всякакви прегради, но този стремеж бил по-силен от гласа на благоразумието. Но от всичко това досега осъществила две значителни неща — познанството си с дейци и мислители и тези последни години в Ню Йорк. Идеята да следва в Колумбийския университет, която отначало я увлякла доста сериозно, се оказала погрешна. Човек не можел да се научи да пише пиеси или разкази по този начин. Трябвало да се живее и да се вниква в света. Убедила се, че е така, както и че стилът е дарба, която изразява темперамента.

Но това не било всичко. Може би нейното несправедливо наглед отношение към съпруга ѝ ме било накарало да охладнея. Ала не трябвало да я съдя прекалено строго. Тя не му била изяснила нещата докрай. По времето, когато се омъжила за Бранд, не била бедна и благоволила да му обърне внимание най-вече, за да изпълни желанието на родителите си. А пък и тогава била още съвсем неразумна. А нима той не бил отнел две години от живота ѝ, през които бил щастлив? В замяна на това получавала само неща, които в действителност нямали никаква стойност за нея. При това бил толкова богат. Защо да не ѝ помогне малко, след като скоро тя щяла да се откаже изцяло от подкрепата му? Имала един план. Щяла да заживее самостоятелно. Нямало да ѝ е лесно, защото след развода не можела да очаква никаква помощ от родителите си. Те сигурно щели да застанат на негова страна. Но все едно, тя възнамерявала сама да си пробие път. Щяла да работи. Какво лошо? Така че защо не сме станели отново приятели?

Не се опитах да покажа истинското си мнение за нея, макар че беше съвсем ласкаво. Само ѝ казах, че според мен е избрала правилния път и вярвам, че ще успее. А също и че ние никога не сме преставали да бъдем приятели.

След седмица-две тя ми съобщи по телефона, че иска да даде под наем апартамента си за останалото време, през което е платен, а това

означаваше близо година. Също и да продаде мебелите и колата си. С получената сума щяла да наеме по-малко жилище, да, да, много по-малко. Сега искала да се усамоти, за да провери може ли да пише. Междувременно щяла да поиска развод или да предостави на съпруга си да направи това. Не след дълго тя си намери квартира, премести се и ме покани да я посетя. Живееше далеч, в северната част на града, близо до Сто и деветдесета улица, в един непознат, не така привлекателен и доста по-беден квартал. Постройката беше пет етажна, с много малък асансьор, който можеше да се ползува само ако успееш да откриеш портиера — един негър, който освен това чистеше и поддържаше сградата. Предположих, че наемът не може да е повече от тридесет и пет-четиридесет долара месечно. Нейното жилище беше на втория етаж и се състоеше от малка всекидневна, спалня, кухничка и баня. Но полиците по стените на всекидневната и спалнята бяха отрупани с книги. И то все хубави! Останалото пространство бе почти изцяло заето от пианото, виктролата и пишещата машина. Уютно местенце! От прозореца на кухничката ѝ, и то само оттам, се откриваше доста приятна гледка към града.

Не мога да кажа, че тук Олив ми се стори по-практична и благоразумна, отколкото преди. Но мечтателката и поетесата, каквато всъщност бе, макар и бавно, се развиваха в нея. Тя бе вече заразена от вируса на идеала, който никога нямаше да ѝ даде покой. Копнеела да напише нещо, което би отразило собствените ѝ възгледи, и така да намери своя път в живота. Харесваше ми все повече. Постепенно започнах да забелязвам, че и облеклото ѝ става по-скромно, но не я съжалих, тъй като разбирах, че никога не се е нуждаела от всичко онова, което бе имала преди. Освен това, интересно ми бе едно обстоятелство, което сигурно и на нея беше направило впечатление — макар сега да нямаше никакви удобства, за да проявява онова щедро гостоприемство както в апартамента си на Ривърсайд Драйв, тук също я последва тълпа от такива интересни хора, каквито рядко бях виждал в дома на който и да е от нюйоркските знаменитости. При нея можеше да срещнеш редактори, писатели, художници, пропагандатори, социалисти, анархисти, консерватори, какви ли не. Поне два-три пъти седмично стаичките и се претъпкваха с гости, които идваха да я посетят чак тук, без да разчитат нито на ядене, нито на пиене.

Истинските ѝ неприятности започнаха, когато окончателно реши да скъса със стария си живот. Защото съпругът ѝ, който дошъл в Ню Йорк малко преди да се премести, този път ѝ съобщил, че през цялото време са го осведомявали за живота, който тя води. Ако сега не се върнела при него, нямало да ѝ дава повече пари и щял да я разобличи не само пред родителите ѝ, но и пред обществото. Казал, че променя решението си. Поведението ѝ в негово отсъствие, и то със собствените му пари, съвсем охладило чувствата му. Нарекъл я каква ли не. И все пак явно продължаваше да я обича по някакъв свой си, странен начин, защото накрая все пак заявил (ще обясня по-късно откъде зная това), че колкото и да е порочна и той да иска да я накаже, все пак, ако тя се върне при него и се „държи, както ѝ подобава“, няма да предприеме към нея тези драстични мерки.

Нещата научих по следния начин. Един ден се позвъни на вратата ми, скоро след като Олив бе идвала, за да ми обясни колко упорит и неспособен да я разбере е съпругът ѝ, какви неприятности ѝ създава и как иска да се наложи чрез сила. А ето че дойде и самият той — среден на ръст, гладко избръснат мъж: як, енергичен и властен. Нали аз съм еди-кой си? (Да, аз.) Нали съм приятел на Олив Бранд, един от нейните почитатели и доброжелатели? (Надявах се, че е така.) Тогава той има да ми каже нещо. Мога ли да му отделия няколко минути? Става въпрос за Олив и за самия него. След като го поканих вътре, той се впусна да ми описва в подробности интересни моменти от брачното си минало. Ах, какво момиче била Олив, преди да се зарази от вируса на тези радикали! Какви прекрасни родители имала! Била чудесно възпитана и той си мислел, че ще оцени материалните му възможности и светския живот, който ѝ предложил в Спокан. Но уви, тия радикали! Те ѝ замаяли главата. Тръгнала била по своеволен и неразумен път, който можел само да я погуби. „Та погледнете как живее тук, в Ню Йорк!“ И той започна да изрежда какво са му съобщавали наемните детективи. Тя била, поне досега, в компанията на тези, тези и тези „прословути неудачници“ от Гринич Вилидж — непризнати или освирквани художници и поети, безделници, обществени злосторници от Организацията на индустриалните работници в света и тем подобни — порочна и безсрамна пасмина. Дори и сега (той знаел и можел да го докаже) Олив посещавала често Либералния клуб. Общувала с Ема Гоулдман, Бен Рийтман, Бил Хейуд,

Томас Мойър и други отявлени радикали и работнически водачи. Дори участвувала в работнически стачки — помагала да се приготви храна за стачниците, дежурела в продоволствените пунктове. И докато цедеше през зъби практичните си консервативни възгледи, той бе вирнал напред четвъртитата си брадичка и очите му святкаха. Фактологическата убедителност на този човек ме порази. И тези безупречно ушити дрехи, новите ослепително лъснати обувки, ярката папионка, която подчертаваше раираната му риза и тясната яка.

Господи, мислех си аз, какво противоречие между нея и този мъж! Какъв ярък пример за стихийността, заслеплението и безразсъдството на младостта, а в много случаи и на зрелостта. Как това момиче и този мъж са си въобразявали, че ще могат да живеят заедно; и как той продължава да си въобразява, че ако тя се върне при него, ще се помирят? А какъв ад би настъпил и за двамата им, ако, представете си, я застави да стори това! Наблюдавах го с любопитство, защото той явно вярваше, че имам някакво влияние над нея, и не се съмняваше, че ще съм на негова страна. Изразих опасенията си, че между тях съществуват дълбоко вкоренени различия, обусловени от характерите, както и от душевността, и че те не могат да се превъзмогнат с разпавии и насилие. Ясно, че и двамата гледаха на света под различен ъгъл. Това, което нему изглеждаше ужасно, за нея не бе, нито пък за мен, ако е там работата. Поради тези причини, говорех му успокоително аз, ще е най-добре, ако се откаже от това преследване. Щом иска, нека я лиши от всякаква материална издръжка (разбрах, че го е направил вече), но да я остави да върви по собствен път и сама да решава съдбата си.

Сега той се разфуча насреща ми. Няма да търпи такива неща! Тя е долна жена, авантюристка, разсипница! Ако не се съгласи да се върне при него веднага, той ще я разобличи. През цялото това време е следял всяка нейна стъпка. Знае кои са приятелите ѝ и какви са отношенията ѝ с тях. Почакайте само да узнаят родителите ѝ, приятелите и роднините в Солт Лейк! Той ще наеме адвокати и журналисти. Ще ги накара да пишат във вестниците и ще направи на пух и прах Гринич Вилидж и тези радикали! Той ще ѝ даде да се разбере. След което аз предложих да се сбогуваме. Каква полза да ми държи речи? Казах, че нямам влияние върху Олив, а дори и да го имам, няма да го използвам, за да,

подкрепя брака им, който за мен е една грешка и нищо повече. Бавно и наперено Бранд излезе от дома ми и повече не го видях.

Но примирие не постигнах. Вярно, че той ѝ досаждаше, дори я бе поуплашил, а от време на време ясно си личеше, че е подложена на душевен тормоз. Следяха и отваряха писмата ѝ. Подслушваха телефона ѝ, а всички телеграми, които получаваше, се препредаваха и на него. Обаждаха се на познатите ѝ: „Мистър еди-кой си ли е?“ „Да.“ „Познавате ли Олив Бранд?“ „Разбира се!“ „На телефона е един ваш доброжелател. Най-добре да си нямате нищо общо с нея. Тя е болна от... (всеизвестната болест).“ И, представете си, тази война се подклаждаше от човек, който претендираше, че я обича и искаше тя да живее с него! Естествено, някои нейни познати, които я харесваха, бяха постреснати. Други, между които и аз, никак не се повлияха от това. Но Бранд се стремеше — и до известна степен успя — да я превърне в парий, макар че все още искаше да я има при себе си.

С всичките си действия той предизвика следното: тъй като следеше буквално всяка нейна стъпка, една нощ Олив се премести отново — този път в една съвсем малка квартирка в Ийст Сайд, където нямаше телефон, който да се подслушва, и заживя под друго име. Междувременно навести родителите си в Соит Лейк, за да предотврати, ако е възможно, опозорителната атака, която Бранд непременно щеше да предприеме. Но не успяла да постигне нищо, дори не могла да успокои родителите си. Защото те очевидно я смятали вече за пропаднала, а съпругът ѝ бил за тях олицетворение на законността, реда и всички ценни добродетели. Баща ѝ бил с отчайващо консервативни възгледи и не одобрявал развода. Веднъж омъжена, най-добре било да си остане омъжена. Защо не се върнела при богатия си съпруг?

Но тази квартирка в горната част на Ийст Сайд? Колко много се различаваше сега тя от предишната Олив! Спомням си, че веднъж я срещнах На Първо авеню, близо до Шестдесет и шеста улица. Беше с обикновена басмена рокля, носеше кошница с провизии и едно списание. С изключение на пищните тоалети не беше се променила много, изглеждаше ми дори по-интересна в този гъмжащ от народ победен квартал, отколкото когато живееше на Ривърсайд Драйв. Покана ме у дома си и след като се изкачихме по каменните стълби до третия етаж, озовахме се в новата ѝ квартира. Състоеше се от кухня, която

служеше и за трапезария, свързана със стаята ѝ. Беше чисто и спретнато, а от прозорците се откриваше прекрасна гледка към реката. Тук бяха книгите ѝ, пишещата машина и пианото. Олив обясни, че заради поведението на съпруга си се страхувала да не навреди на приятелите си и затова било най-добре да се крие от всички. Но сега пишела или се опитвала да пише — разкази, стихове, есета, една пиеса. И ако въобще излезело нещо от опитите ѝ, тогава можела да живее щастливо, сама или с някого, но духовно независима. Така поне мислела.

Въпреки това, поне за известно време, изглежда, че животът ѝ ставаше все по-мрачен. Преди да подаде молба за развод, Бранд действително бе отишъл при родителите ѝ и бе наговорил такива неща за нея, че те престанаха дори да ѝ пишат. След това той наложи заповед на наема и имуществото в предишния ѝ апартамент. А всички знаят колко доходно може да е писането за начеващия и особено когато иска да създаде нещо сериозно. Най-лошото бе, че както разбирах, Олив все още нямаше ясна представа какво да пише или поне какво харесват читателите. Тъй че през първата година в Ийст Сайд трябваше да се раздели с пианото и грамофона. Изглежда я заплашваше пълна нищета. Наистина започваше да плаща твърде висока цена за своите убеждения и идеали.

А после...

Но преди да разкажа останалото, бих желал да спомена една-две трогателни истории, които ѝ се случиха там. Веднъж, когато я посетих, тя ми показа писмо, пхнато под вратата ѝ от някакъв влюбен поет — еди е от онези пламенни младежи, които понякога шеметно покоряват женските сърца. Беше начинаещ поет, нелишен от дарба, който по-късно завоюва слава на бойното поле във Франция. Той бе узнал за несгодите ѝ за необходимостта да се укрива. Никога не съм чел похубаво писмо. Пълно с искрени чувства и възхищение — всяка жена би била щастлива, ако получи такова писмо. Описваше бялото ѝ замислено лице, смолистата ѝ коса — сравняваше ги със седеф и черен кехлибар. Има ли нужда от нещо? Той ще се радва, ако може да ѝ помогне. Все едно дали ще го погледне някога и дали въобще ще се сети за него, той ще съхрани спомена за нейния лик, за песента на стъпките ѝ. А един ден, седмици по-късно, Олив намерила плик с

пари, поставен на същото място. Навярно бе предположил, че тя гладува.

Освен това един от работническите водачи, за който бях споменал — забележителен организатор, — издири Олив и ѝ предложи помощ. Веднъж, когато го попитах за нея, той ми каза, че измежду всичките му познати жени, които симпатизират на работническото движение, Олив била най-отзивчива и вдъхновявала другите, макар че не всичко ѝ било ясно. „Тя ни помагаше при стачките в Лоренс и Патерсън — каза той. — А това беше свързано с риск, неприятности и трудности. Предполагам, че го правеше от съчувствие към работниците, към гладните и съкрушените, но смятам, че виждаше най-вече нещо друго — как излагат на риск живота си, виждаше героизма, достойнството и красотата на една почти безнадеждна борба. Не бе необходимо да общуваш с нея — стигаше само да я гледаш. Усмивката и надеждите ѝ сякаш ме вдъхновяваха.“

Веднъж, докато Олив още живееше в Ийст Сайд, получих по пощата една поема. Беше адресирана до мен и в посвещението бе написано моето име. Тези стихове ме накараха да се замисля, да проумея, да се убедя, че стига да иска, тази жена можеше да се наложи, и то не в областта на незначителната, мимолетна проза, а в полето на истинското вдъхновено творчество, сред онези, които владеят умовете и сърцата на човечеството.

Изразих възхищението си от поемата, от вярно предадените чувства и проникновението, но с това отношенията ни не се промениха. Запазихме сърдечното приятелство, което вече съществуваше помежду ни. Тя знаеше, че я възприемам такава, каквата е — вечно устремена към нещо, мечтателна с широко отворени, чисти, умни очи, взиращи се в тайните на живота, неспокойна душа, която се пита и размишлява ту над едно, ту над друго и все пак съзнава, че животът не може да бъде изцяло разгадан, че той трябва да си остане и си остава загадка, в която човек може да надзърне единствено през дверите на красотата.

По-рано бях ви помолил да запомните един журналист от компанията, която заварих на вечеря у Олив при първото си посещение в апартамента ѝ. Той беше интересен човек и, както щеше да покаже времето, достоен за отделен разказ. Поне аз така мисля. Но тъй като едва ли ще го напиша, тук ще спомена по-подробно за него. Измежду

толкова много хора, с които се срещнах в Ню Йорк и от време на време канех на гости, Джетро бе сред малцината, които се запечатаха в съзнанието ми. Той ми правеше силно впечатление. И все пак понякога се питах защо. Без съмнение Джетро не беше толкова ярка и даровита личност. Или все пак бе? Грубоват и малко прозаичен, любител на приеми, банкети и премиери, неизменно присъстващ в светското общество, в театралните и бохемските кръгове; подир час, прекаран с него, той убеждаваше всекиго, че е рядко образован човек, който черпи знания от първоизточниците в историята, науката и изкуството и умее да ползува тези знания в работата си като редактор и журналист. Но както често си мислех, той бе лишен от онази ценна деликатност или чувствителност, без която... Сами разбирате. И все пак от него понякога лъхаше тъга, като че ли изпод жизнерадостното му настроение и разпалеността му в спорове и критика човек долавяше един жален гласец, една тиха, едва чута мелодия, настроение или вик. Често се удивлявах на това.

И ето че един ден, около седем месеца след като Олив Бранд бе принудена да се премести в Ийст Сайд, откъдето ми изпрати поемата, и след като не я бях виждал четири месеца, които прекарах на юг, на вратата ми се почука: беше Джетро. Току-що научил, че съм се върнал. Държал да ми съобщи нещо особено важно за него.

— Зная, че сте един от най-добрите приятели на Олив — започна той.

— Надявам се — отвърнах аз.

— Виждате ли, сигурно не знаете, че напоследък ние се сблизихме доста... и... се готвим да се оженим, веднага щом се уреди една малка формалност във връзка с развода ѝ. Вече всичко е почти готово и искаме да ни станете свидетел, ако сте съгласен. Това е по нейно желание — и той ме погледна така, сякаш искаше да каже: „Сигурно се изненадахте, но това е.“

— Разбира се! С удоволствие! Моите поздравления! — отвърнах аз. — Предайте поздравления и на Олив. Но все пак, как се уреди разводът? Мислех си, че няма да го получи. А какво става с почитаемия Бранд?

— Всичко е подготвено и уточнено — каза Джетро. — Бедата на Олив е, че е дяволски непрактична. Държи се така, че да изглежда лоша, отколкото всъщност е. И всичко, защото още отначало е

действувала неправилно. Но няма значение. Така или иначе, ние ще се оженим. Аз се заех с делото ѝ. Просто отидох да се срещна с нейния съпруг, но преди това се погрижих да събера доста писмени показания на хора, които знаеха нещичко за тях двамата, а между впрочем той се беше опитал да подкупи някои от тях. Едва ли щеше да се зарадва, ако фактите се бяха появили във вестниците на Спокан — подсмихна се Джетро. — И през цялото време имах чувството, че се опитва да ме мами. Там наех двама адвокати и, между нас казано, дадохме му да разбере едно-друго. Заявих му, че искам да се ожения за Олив. В края на краищата той се съгласи тя да подаде молба за развод тук, в Джързи, и скоро всичко ще бъде уредено. Ето защо днес се отбих при вас.

Едва не се срутих от изумление. Не можех да го проумея. Но този брак ми се струваше един щастлив изход за Олив. Защото Джетро беше заможен, умен и в много отношения солиден човек. Щом Олив го бе обикнала, защо пък не? Разбира се, тя не се омъжваше за поет, още по-малко за герой, какъвто навярно щеше да подхожда на нейната необикновена личност, а може би у Джетро имаше нещо повече, отколкото бях забелязал? Започнах да размишлявам върху това.

Скоро те се ожениха, и то не другаде, а в градската община, и лично кметът, приятел на Джетро, скрепи официално този съюз. Присъствувах на бракосъчетанието и по взаимно желание се разписах в брачното свидетелство. Още преди сватбата, Джетро беше наел една самостоятелна къща в Уест Сайд и я беше обзавел с помощта и указанията на Олив. И книги, книги, книги.

Просторна, уютна всекидневна с камина, трапезария, библиотека и самостоятелни кабинети за Олив и Джетро на различни етажи; няколко спални и бани; ново пиано и грамофон. А как ме посрещаха. Постоянно ми се обаждаха по телефона, за да разберат кога ще отида на вечеря. Но при вида на двама им, в ролите на благоверни съпрузи, често ме напушваше смях. Защото подобно на Олив, и Джетро не беше водил съвсем скромнен живот.

Още от началото подозирах, а и усещах, че в този съюз има нещо повече от сходство на характери и душевност, и всичко, което произтича от това. Доколкото познавах Олив, тя беше не само чувствителна, но и склонна към идеализъм, така че се чудех какво всъщност я е привлякло у Джетро? Умът ли? Но нима умът му бе така жив и обаятелен, както нейният? Разбира се, че не. Неговият ум бе

трезв и добре въоръжен с познания. Той се съчетаваше с един невъздържан, великодушен и езически нрав. Но можеше ли това да я задоволи? Тя бе личност с неспокоен, емоционален и своеобразен ум, вечно устремен напред. Едва ли някога щеше да се установи. А може би да. Що се отнася до парите; на Джетро или неговата морална и физическа подкрепа в живота ѝ, не ми се вярваше (особено след като я видях в Ийст Сайд), че това е било от значение за нея. Но тогава какво друго?...

Често се вглеждах внимателно в тях, особено когато бяха заедно в новия си дом. Тъй като познавах Джетро и пристрастието му към нощните забавления, както и вроденото непостоянство на Олив, аз си позволявах, прозрачни намеци:

— Олив, как си обясняваш всичко това? Мислех си, че поне ти смяташ тихия семеен живот и цялата тая история с метлата и лопатата за малко... хм, знаеш, несъществена. Или може би скучна? — на което тя обикновено отговаряше само с поглед или със загадъчната усмивка на Мона Лиза. А какви очи имаше! Продълговати, тъмни, непроницаеми. Но веднъж каза:

— „Да, има по земята и небето неща, Хорацио, които...“ Ти знаеш нататък.

— Така си и мислех — отвърнах аз.

А една вечер, когато видях Джетро да готви в кухнята, препасал с бяла престилка поразлелия се корем, аз подхвърлих:

— Това не мога да го проумея. Колко ли жалеят нощните клубове по загубата на своя най-ревностен посетител?

— Първо — отвърна той, — не ме разсейвай, че ще прегорят месото. И второ, опитваш се да посееш семената на раздора на поляна с упойващи макове. Имай милост!

Но въпреки всички мои съмнения изглежда, че те се разбираха чудесно. В разстояние на година същността на нещата, която се таеше отдолу, започна да се проявява все повече. Не съм знаел, че преди да се отдаде всецяло на журналистиката, Джетро е лелеял мечтата да стане писател. Както узнах по-късно от Олив, той се бе опитвал да пише разкази, пиеси и есета, но неуспешно. И въпреки привидната напереност дълбоко в себе си бил огорчен. Това всъщност се оказва причината за угнетеността, която бях забелязал у него. От друга страна, и Олив мечтаеше за същото, и макар по-млада от него, в

действителност беше постигнала повече. Вярно, че още нищо не бе публикувала, но в бюрото ѝ се бяха натрупали много стихотворения, есета, няколко разказа и дори една пиеса, които се нуждаеха само от лека преработка, за да им се придаде завършек вид. Джетро прочел и оценил тези литературни опити, а и при искрената му привързаност към Олив, при възхищението му от нея, се породила тази преданост, която довела до брака. Тя виждала неговите недостатъци, съчувствувала на стремежите му и поради обичта си към него скоро му предложила да се обединят на литературното поприще. Щели заедно да пишат пиеси, разкази, дори романи. Поезия и есеистика искала да пише сама, тъй като в тези жанрове най-добре ѝ най-самобитно можела да предаде собствените си настроения и виждания. А Джетро, който се интересувал от наука, философия, история, живопис и тъй нататък, предпочитал да запази за себе си известни творчески пълномощия в тези литературни области. Но в същност мечтаел преди всичко да пише пиеси и разкази, най-вече пиеси. Скоро след женитбата си те се заловиха здраво за работа и написаха една, а после и друга пиеса, и двете интересни и значителни, като през втората година от брака им едната беше поставена на сцена.

А как се въодушеви Джетро! Какво удовлетворение му достави това! Какво пламенно чувство, извисяващо се почти до боготворение, изпитваше той към забележителната си жена! Нощни заведения ли? Пфу! Компании от Гринич Вилидж? Между впрочем, какви бяха тези празноглавци? Сборище от безделници, безплодни мечтатели и любители на приключения! Само сериозна работа! Сериозни постижения! Това бе важното! Един изряден, удовлетворителен брак като този, с кръг от приятели, които превръщат новия ти дом в блестящ артистичен салон. Можеше наистина да се види как възгледите на Джетро се променят под благотворното влияние на Олив, как той придобива увереност и дори самонадеяност, едва ли не забравил, че някога самият той е бил празносчитащ фантазьор от Гринич Вилидж.

А времето си тече, ту безгрижно, ту печално. Не можеш да спреш дните, нито случайността. Година-две, три... сред най-веселата и интересна компания, която обкръжаваше това младо семейство. А сетне изневиделица се протегна безжалостната ръка на Съдбата. Една сутрин позвъних на Джетро по повод на някаква справка и между другото той спомена, че Олив не се чувства добре. Смятал, че е

настинка, нищо сериозно... довиждане! Но другия следобед той се обади, за да ми каже, че състоянието ѝ се влошава и че това го безпокои. Имала температура и възпалено гърло. Чакали лекар. Позвъних му по-късно същата вечер и разбрах, че я е завел в болницата „Свети Лука“. Каза ми номера на стаята в случай, че искам да я посетя.

Веднага тръгнах за болницата — исках сам да разбера как е Олив. За мое облекчение я заварих във весело настроение. Джетро се бе погрижил да я настанят в една от тези скромни самостоятелни стаички, за които се плаща толкова скъпо. Но независимо от настроението си тя изглежда имаше температура и Джетро ми съобщи, че лекарят се опасявал от пневмония. Подкачих го, че се предава така лесно, и се върнах при Олив, която приказваше за скорошно оздравяване. През последните седмици говореха, че ще си строят вила край Джързи. Там имаше едно заливче, където поляните се простираха до самия бряг. Трапезарията и спалните щяха да са с изглед към морето и изгриващото слънце. Възнамеряваха да направят малък пристан за моторница, а от Ню Йорк дотам нямаше и два часа път. Ако съм имал желание, можел съм да им гостувам през идната пролет или през лятото.

Но когато отидох на другата сутрин, тя не беше вече толкова добре — имаше по-висока температура, а през нощта беше бълнувала. Някакъв известен лекар бе поел лекуването ѝ. Джетро изглеждаше безкрайно потиснат. Беше блед като платно, макар да се държеше. На следващия ден Олив беше в съзнание, но нямаше сили. Занесох ѝ цветя. Говорехме за различни неща. Джетро го нямаше в стаята и за пръв път ми се стори, че е изпаднала в униние. Когато се пошегувах, че е страхливка, тя каза:

— Не, не мисля за себе си. Мъчно ми е за Джек. С мене му беше хубаво.

„Точно така“ — помислих си аз, но казах:

— Разбирам, Олив.

— Винаги съм знаела, че всичко разбираш. Спомняш ли си онази поема, която ти изпратих?

— Беше прекрасна. Обичам я, и то не защото е посветена на мен, а защото ти си я писала. Винаги ще я пазя.

— Исках да знаеш. Но после разбрах, че тя е нещо като сбогуване с теб. Ти никога нямаше да ме обикнеш, вали?

— Не, Олив. Не в този смисъл — отвърнах аз. — Но ти знаеш как е в живота. Не винаги можем да се влюбим в този, в когото искаме. Недей мисли, че не съм то смятал за красива или че твоите разбирания и животът ти не са чудесни... И сега така мисля.

Олив взе ръцете ми в своите.

— Зная, зная — каза тя. — Затова си и помислих, че най-добре е да направя нещо за Джек. Той имаше такава нужда от мен.

— Ти направи всичко за него — казах аз. Убеден съм, че е така.

— Ето защо не бих искала да си отида — отвърна тя.

Но на следващия ден изпадна в безсъзнание. На последващия ден — пак същото. Нямаше повече разговори. И един следобед в пет часа Джетро ми съобщи по телефона, че е починала преди малко.

Сетне обичайната прощална церемония — проточена, тягостна, мрачна. После Джетро замина за Юта — едно мъчително, дълго пътуване. Родителите ѝ бяха помолили да бъде погребана там и той се бе съгласил да изпълни желанието им. По-късно, вече поуспокоен, той ми описа родителите ѝ: и искрената им мъка, и фалшивата показност, която забелязал у тях при последното завръщане на дъщеря им у дома. Защото не бива да се забравя, че те не се бяха примирили с нейния развод, нито с повторното ѝ омъжване, нито с някои страни от живота ѝ, за които ги бяха известявали. Но сега, когато я видели мъртва, мъката им изглеждала искрена и затрогваща, защото били доста възрастни, а с Олив били свързани най-щастливите години от миналото им. Но едва я погребали и за ужас на Джетро се занижали безкрайни запознанства и срещи в местното светско общество. И всичко това поради желанието на професора да изясни на всекиго от своя кръг, че слуховете за дъщеря му не са съвсем верни. Ето, тук бил Джетро — един наистина представителен мъж. Трябвало да изслуша безброй съболезнования, както и хвалебствията за литературните ѝ интереси.

— Издържах два дни — каза Джетро, а после хванах ранния влак за Ню Йорк. Не можех да остана и час повече. А гробът ѝ е на един склон над града — продължи той — и оттам се вижда някогашното ѝ училище и езерото, където се е пързала на кьнки. Вярвам, че там ще ѝ е добре.

Смъртта ѝ разтърси Джетро. Само бегло ще спомена за този мрачен период, през който той едва не изпадна в умопомрачение, осъзнавайки, че Олив я няма вече, че никога и никъде той не ще може пак да се радва на тези завидни отношения — убежището му от превратностите на съдбата и неумолимия ход на времето. Толкова им беше хубаво заедно. Мисля, че и двамата бяха истински щастливи, поне доколкото могат да бъдат щастливи двама души в този неспокоен, бурен свят. А сега — край. Глуха бе голямата къща с всички нейни и негови книги. С пианото ѝ. С ръкописите ѝ. Често се отбивах при него и се опитвах да го поободря, но скоро ми стана ясно, че той действително не може да издържа повече в този дом. Вярно, че възнамеряваше да повика майка си и сестра си, да се премести на друго място, да опита да се съвземе и да продължи работата си. Но с течение на времето, макар че се премести в друга къща и заживя с майка си и сестра си, забелязах, че не може сам да продължи оттам, докъдето бяха работили заедно с Олив — нито пиесите, нито разказите. Не, не можеше. Трябва да призная, че той се опита. След като поутихна болката от смъртта ѝ, повече от година той пишеше и пишеше. И четеше, може би както никога досега. Но не се получи нищо. Това се виждаше, усещаше се. Той нямаше с кого да разговаря, с кого да дели творческите мъки. Чувах, че се събирал с разни бохемски компании. Говореше се, че започнал да пие и да води разгулен живот, но това бе вярно само отчасти. Истината бе, че той все още се опитваше да пише, макар и непостоянно. А после случайно се запозна с един учен, който изследваше ендокринните жлези и влиянието им върху човешката личност и обществения морал. Но той не бе човек на перото и започна да работи заедно с Джетро, който скоро стана не само пропагандатор на тази нова теория, но и неин литературен тълкувател. Веднъж ми призна, че не знаел доколко е състоятелна, тя и какъв ще е приносът ѝ, но му било интересно, а и току-виж тази работа го навела на някакви идеи за пиеси и разкази.

Но както отбелязах, той изглежда все повече губеше интерес към всичко. Сега животът му се струваше една загадка, която не можеше да си обясни, а пък според него не си и заслужаваше. Тази преходност на нещата, тази морална неустойчивост, жестокостта и шутовската глупост на Homo Sapiens с безсмислените му амбиции, трогателна вяра, измамни надежди! Учудващите му усилия да направи от нищото

нещо. И като си помислел само, че при малко повече секреция на дадена жлеза в организма на Линкълн например, той е щял да се превърне в безделник и посмешище на някой малък градец! За какво все пак живеели хората! Като сме оставели настрана обществените им занимания, какво всъщност правели те насаме при мисълта, че никой не ги наблюдава? Човешката непорочност, благоприличие, нравственост, милосърдие, братство, бащинство, майчинство — каква измама! Див, безсмислен танц на безумци в лудница.

Разбира се, с тези свои възгледи Джетро стигна дотам, че започна да скита къде ли не и с кого ли не. Набожната му майка, която почти смятаха за изцерителка, започна да изпробва върху него силата на „словото божие“, а сестра му се безпокоеше за него и току го увещаваше да се завръща по-често у дома, за да си почива по-дълго и да пише повече. Но мисля, че всичко това бе напразно. Сега Джетро бе станал същият, какъвто Олив го бе срещнала за пръв път, само че с десет години по-възрастен и по-невъздържан, загубил някогашните си надежди; и все пак той бе само на четиридесет и две години.

Един ден намина да ме види. Говорихме за много неща — за работата му, за бъдещето му. Естествено, подхвана се разговор и за ендокринните жлези и тяхното социално значение. След време щял да издаде книга по този въпрос. Но, между другото, не се чувствувал съвсем добре. Имал изкривяване на хранопровода — кой го знаел какво означава това — и леко увеличение на черния дроб, поне така показвала рентгеновата снимка. Наистина изглеждаше отпаднал. Заяви, че се е отказал от пиенето и късните развлечения. Лекарят му забранил. След малко отново се нахвърли върху живота с неговата безсмисленост и мимолетност.

— Знаеш ли, Джек — казах аз, — на теб сега ти трябва едно момиче, което да може да те разбере и да работи с теб. Ще се справиш, ако...

— Сигурно, ако можех да намеря момиче като Олив.

Само че не мога. Мисля, че тя беше единствена.

Той се надигна да си върви. Изразът на лицето му разкриваше скръбта, ала и примирението в душата му. Стана ми жал за него.

През пролетта му писах, че се готвя за една екскурзия от петстотин мили пеша. Предложих му да ме придружи за няколко дни. Той ми отговори и в писмото му изпод въодушевляването личеше и

тъгата на човек, който иска да направи нещо, ала не може. Духът имаше желание, но... През есента го поканих във вилата си и след десетина дни получих отговор от сестра му. От две седмици бил болен, а от десет дни бил в безсъзнание. Малко преди това прочел писмото ми и казал, че ще ми отговори, щом се посъземе. След това изпаднал в несвяст от треската — имал ускорен пулс и четиридесет градуса температура, която не спада. И непрекъснато бълнувал за Олив, за Олив, за дните, преди да се оженят, за дните след това... Когато пристигнах, заварих в дома му един общ приятел, който ми каза, че точно преди заболяването си Джетро му гостувал във вилата. За беда, пак бил започнал да пие, макар че с пристигането си заявил, че няма да кусне и капка. После се простудил леко, появила се треската и внезапно изгубил съзнание.

— Странно нещо — разказваше приятелят му, — в момента, когато изпадна в несвяст, Джетро започна да вика името на тази негова жена, мисля, че я познавате! Олив Бранд.

— Да, познавам я — казах аз.

— През всичкото време говореше за нея.

— Интересно — отбелязах аз.

А горе Джетро лежеше на болничното легло, заобиколен от трима лекари, от сестри и санитарии, и бълбеше несвързано, както е при трескавите. Сега вдигаше наздравница за някого: „На всички ли е сипано? Да вдигнем чаши!“ После настаняваше някаква компания в кола: „Всички ли са налице?“ После искаше да си иде у дома. Трябвало да си иде у дома. Олив каза... После викаше майка си или сестра си. Държах ръката му, гледах го, говорех му:

— Слушай, Джек, ето ме. Ти ме познаваш. Познаваш ме.

— Разбира се, че те познавам — отвърна той и за миг погледът му се проясни. — Ти си... — и той изговори името ми. Това беше за сбогом.

Изминаха още четиринадесет дни, а той още беше жив, но никакъв го нямаше, както се казва. Температурата не спадаше, той не преставаше да бълнува за Олив.

— Много странно — каза ми сестра му. — Болестта започна точно както при Олив — с леко възпаление на гърлото, а после тази треска. Тя умря на шестия ден, та мислехме, че и той няма да издържи

по-дълго. Силите му го бяха напуснали. През всичкото време бълнуваше за нея. Не зная какво го накара да се съвземе.

Но на двадесет и деветия ден от началото на болестта той почина. По пътя за дома му казах на шофьора на таксито:

— Минете през парка, през Сто и десета и после на Бродуей.

Но вместо оттам, за моя изненада той се отби по Морнингсайд Хайтс и мина точно покрай болницата, в която почина Олив. Нямах да забележа това, ако случайно не бях вдигнал поглед към прозореца и. И тогава промълвих:

— Олив, Олив, ти ли го повика при себе си? Толкова ли ти е мъчно?

---

[1] Бригам Йънг (1801–1877) — ръководител на политическата и религиозна секта на мормоните, застъпници на полигамията, основател на Солт Лейк Сити. — Б.пр. ↑

[2] ОИРС — Организация на индустриалните работници в света. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.